

Žaža, Stanislav

Bezpośredkový lokál ve staré ruštině a jeho obdoby v antických jazycích

Новая русистика. 2010, vol. 3, iss. 2, pp. [63]-72

ISSN 1803-4950 (print); ISSN 2336-4564 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116141>

Access Date: 11. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Stanislav ŽAŽA
(Brno)

Bezpředložkový lokál ve staré ruštině a jeho obdoby v antických jazycích

The Locative Case without Preposition in Old Russian and of Analogical Cases in Ancient Greek and Latin

The article is devoted to the problem of the locative case without preposition in old Russian and of analogical cases in ancient Greek and Latin. In respect of the forms and the frequency of this case there are various limitations in each named language. On the other hand, some features of the use of this case are common in all these languages: the locative case occurs above all in proper names of persons and geographical terms expressing the adverb phrase of place and time.

Античные языки и их отражение в культурной территории России и Средней Европы

Исторический период античности имел существенное влияние на образование европейской цивилизации и культуры. Действие обоих античных языков, греческого и латинского, по-разному отражается в культурной территории России и Центральной Европы. Самое выразительное различие в этом направлении состоит в наличии двух видов письма, – кириллицы и латиницы, – источник которого имеется в существовании восточного и западного ритуалов христианского богослужения. В течение последующих веков многие выражения греческого и латинского происхождения проникали в разные европейские языки, причем греческие и латинские элементы нередко перемешивались.

вались. В настоящее время, главным образом благодаря влиянию английского и французского языков, элементы греческого и латинского происхождения становятся в европейских и других языках составной частью терминологии разных специальностей человеческой деятельности. Автор статьи приводит ряд примеров различного влияния греческого и латинского языков на русский язык и на славянские языки Центральной Европы..

1. Podobně jako jiné pády vyskytoval se ve starších fázích slovanských jazyků i lokál bez předložky. Jde v tomto případě o pád častěji stojící při slovese, adverbální.

Bezpředložkového lokálu se užívalo převážně ve významu příslovečného určení místa nebo času. Ve staroslověňštině v něm stávají hlavně vlastní jména měst, např. *архиепископъ бѣвшихъ цѣсариградѣ* (As), ale i jména *обеснá*, apelativa: *Яко съжтъ съхранены кости наша семь мѣстѣ*. (Supr); *и исцѣлѣ отрокъ томъ часѣ* (Mar). Častěji se však staroslověňský lokál vyskytoval i ve funkci předmětu (sr. § 3): *Кто прикоснѣ ся ризахъ моихъ* (Mar). Viz Bauer 1963, 272.

2. *Ve staré ruštině* nacházíme bezpředložkový lokál převážně v obou uvedených významech adverbálních.

Ve významu *místním* je dosvědčen nejdříve v novgorodských textech psaných na březové kůře (берестяные грамоты) z 12 stol., a to jen dvakrát, v obou případech ve jméně *vlastním*, sr. Борковский-Кузнецов (479): *Тъгъдѣ взяла оу мене лазьвке Переяславле* (105); *Коупилъ еси робоу Плескове* (109). O původu okmenové ho tvaru lokálu na *-ѣ* soudí Schelesniker (17 n.), že jde o vliv dativu akmenů.

V nejstarších listinách psaných na pergamenu z konce 12. a z 13. stol. jsou doklady bezpředložkového lokálu naopak hojné, ale zase především u vlastních jmen místních; jejich převahu lze odůvodnit tím, že specifikace polohy předložkou je v tomto případě nadbytečná (sr. Bauer 1963, 269), např. *Аче боудеть соудѣ князю новъгороцкъмоу* Новгороде. *или немецкъмоу в немчѣхъ* (Дог гр Новг 12 в.); *Или Немечьскыи гостъ извинится Смоленске, не лзе его въверечи въ позребѣ* (Смол торг гр); *Роусиноу же не лзе позвати Немьчича на поле битъся* Смоленске (тамт).

Ломтев (236) uvádí mj. příklady lokálu vlastního jména i jako součásti konstrukce dativu absolutního: *В се же лето основана бысть церкви Печерьская игуменомъ Феодосьемъ... Святославу Кыеве сядяцю*. (Лавр); *Посла к ним (новгородцам) снѣ свои и бывшу ему* Чернигове (Сузд).

Mnohem vzácnější jsou doklady, v nichž je lokál s předložkou *в*: bývá tomu tak, je-li vlastní místní jméno spojeno s *přívlastkem*, nebo jde-li o vlastní jméno *cizího* původu: *Аже боудоуть Немьци въ моемъ Смольске* (sic!), *вольное имъ тѣргование* въ моемъ Смольньске. (Смол торг гр); *Аже боудоуть мои смоляне* въ Ризе, *вольное тѣргование имъ* въ Ризе (тамт).

Безпредложковý лóкál ve staré ruštině

Безпредложковý лóкál u *apelativ* vyjadřujících nějaké místo je zaznamenán rovněž daleko vzácněji: *Церкы заложена бысть* монастыре (Новг); *Не могу съ тобою жити* одинонь месте (Ипат); *Есть же церкви святого Иоана предтечи* дворе епископыли (Моск лет св). Některá z nich přecházejí v adverbia nebo až v předložky: *Иже горе съ оцмь седяи* (Служ Варл); *Князь же с новгородци быша* верху Волгы. (Сузд); *Дивъ кличетъ* връху древа. (СПИг). Ustrnulými lokály jsou podobně i tvary *кrome, вьне, яве, разве*.

Postupně je prostý pád zatlačován spojením s předložkami. Už jen několik dokladů bezпредложковého lokálu lze najít z 15.–16. stol., z toho nejméně u *apelativ* (sr. Исаев17–18): *И слыша людие, яко* Турииске *суть; есть же церкви святого Иоана Предтечи* дворе епископыли (Увар).

3. Безпредложковý лóкál stává nejčastěji při slovesech předvídacích určení klidové polohy, *lokalizaci* (odpověď na otázku „kde?“), např. *преставися Володимеръ, сынъ Ярославль старей*, Новгороде (Лавр); *Святополк же нача княжити* Киеве (Лавр); Белгороде *зтворился Мстиславъ Романович*. (Лавр); *Святославъ седе* Киеве, *прогнавъ брата своего* (Лавр). Najdeme jej však i po slovese uvádějícím podle našeho současného pojetí určení směrové (na otázku «kam?»): *посади сына своего Мьстислава* Полотьске (Лавр). *Приобщиися съ нами* пире томь (Мин чет апр). Mnohem čtenější je лóкál vyjadřující klidové určení jako výsledek směrového děje ve staroslověnštině, zvláště při slovesech s předponou *при-*: *приобьити мя* пакы стадъ твоємь (ЕuchSin), *приложити* тѣлеси своємь *лакоть единъ* (Мар); právě odtud přechází význam místní v předmětový (sr. § 1). Klidové určení se po podobných slovesech udrželo do současné ruštiny, sr. *написать слово* на доске, *стань* за углом × *ч napsat slovo na tabuli* (ak.), *postav se za roh* ap., podobně také v antických jazycích (sr. §§ 10 a 13).

4. K vyjadřování příslovečného určení místa v širokém smyslu nalézáme vedle lokálu ve staré ruštině také безпредложковý akuzativ, jehož funkcí je na rozdíl od lokálu vyjadřovat *směr* („kam?“). Tento *směrový akuzativ* je však značně omezen (existuje jen asi 10 dokladů, a to s *proprii* i *apelativu*), např. *Пойдучи же* (домовъ) Русь, *да емлют у царя нашего* (на путь) *брашно* (Лавр); *Володимеръ же приступи ко граду къ восточнымъ вратомъ, и отняши врата, людие же бежаша* внешний градъ (Воскр); *Оулебъ же внида* Черниговъ *приде изъ Цсреграда к великому князю Костянтину* Володимеръ (Лавр).

5. Naproti tomu velmi často vyjadřuje akuzativ *prostor, rozměr*, jímž je omezen děj. Jde o tzv. *limitativní akuzativ*, akuzativ *míry* (accusativus *spatii, extensivus*): *Ведоша и Белугороду, иже гръ малъ оу Києва, яко 20 версть вдале* (ПВЛ); *Стадии или поприще, меру имуще 400 лакоть* (Гр Наз с толк Ник кр); *Поиде князь по нихъ секоуще 7 версть по озеру* (Псков 1); *Жена, ..., преимуци въздрастомъ всякого человека висока* лакоть единъ (Георг Ам).

6. Ve významu *časovém* vyjadřuje bezpředložkový lokál prosté časové *zařazení*, dobu, v níž došlo k nějaké události, k ději vyjádřenému slovesem, *lokalizaci* něčeho na otázku «kdy?»: *Иде Всеволодь... на чюдъ зиме въ говение* (Новг); *Томъ же дни створи миръ.* (Сузд); *а на Озвадо ти, княже, ездити лете звери гонить, а въ Русу не ехати.* (Дог гр Новг 1307 г.); *утре же вонзи стрикусы, отвори врата Новуграду* (СПИг); V tomto významu nacházíme lokál ještě v 17. stol.: *Вчера был пьян, денег было в мошне много,* *утре встал, схватился за мошну, ничего не сыскал.* (Ярыж). V novější době se lze s ním setkat jako s odrazem nářečního úzu (sr. Ломтев 242): *Ты, Гане,* *утре ступай-ко к новым перекладам* (Бажов). Ustrnulými lokály jsou *ныне, позде, лани*.

7. Naproti tomu *trvání* děje po určitou dobu, omezení na otázku „jak dlouho? po jakou dobu?“; popřípadě „odkdy? dokdy?“ se vyjadřuje zase *akuzativem limitativním*, (accusativus *extensivus*), sr. §§ 5, 10, 13): *Хочю имети любовь со царемъ Гречьскимъ свершеную* прочая вся лета (Лавр); *Секошася два дни и две нощи* (Ипат); *Стояла зима день с шесть* (Псков 1); *Седехъ в Переяслави* $\bar{\Gamma}$ (3) $\bar{\Gamma}$ ле и $\bar{\Gamma}$ (3) зимы (ПВМ); *Владееть тою землею и водою* $\bar{\Gamma}$ ле $\bar{\Gamma}$ д (4) или $\bar{\Gamma}$ е (5) (Псков Суд грам).

8. Kromě bezpředložkového lokálu (a akuzativu) se ve staré ruštině vyskytoval ve významu *místním* i *časovém* (zčásti doprovázeném dalšími významovými odstíny) také bezpředložkový instrumentál: *Князь же Болгарьскый выбеже* инеми вороты *и утече на конехъ въ мале дружине.* (Воскр); *идоша угри мимо Киевъ* горою (Лавр); *Святополкъ же приде* ночью *Вышегороду* (Лавр); *И тако идыи* трьми неделями (= *в течение трех недель*) *доиде* *преже реченаага* (Жит Феод).. Zčásti se zachoval až do současné ruštiny, sr. *идти берегом, работать ночью, приехать летом*. Podrobnější výklad o instrumentálu však svou šíří a obsahem překračuje téma této stati (sr. o tom Мразек 1964, 128–131).

9. Slovanský bezpředložkový lokál (viz též Vondrák 1928, 293) má své jisté období už v antických jazycích, *řečtině* a *latině*. V každém z obou antických jazyků se však setkáváme se situací zčásti rozdílnou.

Už indoevropského původu je připojení lokálové přípony *-i* ke kmenové samohláске substantiva *o/e*, (sr. řec. tvary *οἴκοι, ἐκεῖ, dorské πεῖ*, viz také § 13 u *latiny*; jinak ve slovanštině – sr. § 2). V *řečtině* však došlo v důsledku synkretismu pádových funkcí k úplnému splynutí lokálu s *dativem*. Za původní bývá u dativulokálu považován význam „v něčem, uvnitř někoho/něčeho“, kdežto významy „na, při, u“ se považují za sekundární. Tuto skutečnost potvrzují podle Brugmanna (402) nejstarší doklady tohoto pádu, které se vyskytují v plurálu a mají význam „uvnitř jistého množství lidí“ (sr. § 10). Charakteristika vystihující složky významu u lokálu předložkového v současném jazyce (+ zainteresovanost na ději/stavu; + neaktivní účast na ději), viz EŠČ 2002, 253, je přiléhavá, ale na bezpředložkový lokál v námi sledovaných případech se hodí jen zčásti.

Bezředložkový lokál ve staré ruštině

10. Tvary řeckého bezředložkového dativu-lokálu mají – podobně jako slovanský lokál – dvojí význam, a to *místní* a *časový*.

V ionsko-atické *próze* se setkáváme s tvary dativu-lokálu především zase u *vlastních* jmen místních jako *Ἀθήνησι, Ἴσθμοῖ, Μαραθῶνι, Δελφοῖς, Πλαταιαῖς, Νεμέα;* *ἐπακτίᾳ* Τίρυνθι *Γίγαντες ἔστησαν θεοῖς* (Sof). U *apelativ* označujících místo, prostor, vyjadřujících lokalizaci (na otázku „kde?“) nalézáme tento pád v podstatě jen v *epické poezii*, např. *τόξ' ὅμοισιν ἔχων* (Hom); *ἐνὶ πόντῳ νῆϊ θοῆ πλείοντες* (tamt); *τὴν τ' πίτυν οὐρεσι τέκτονες ἄνδρες ἐξέταμον* (tamt); *μέγα δὲ φρεσὶ πένθος ἀέξει* (tamt).

Plurálové tvary dativu-lokálu se vyskytují i u jmen *osobních* ve významu ‚mezi (jinými)‘, ‚v počtu‘ (sr. § 9): *δότε δὴ καὶ τὸν δε γενέσθαι ... ἀριπρεπέα* Τρώεσσιν (Hom); *οὖν (ὄο) κράτος ἔσκε μέγιστον πάσιν* Κυκλώπεσσι (tamt).

Dativ-lokál stává obvykle při slovesech přednádajících určení *klidové polohy*: *ἄργυρος ἀσκή ἔνεστιν* (Hom); *ἐκουσίοισιν ἔγκειται* βλάβαις (Sof); *ὄραξ τῶν φυτῶν πηλὸν ταῖς κεφαλαῖς πάσαις ἐπικείμενον* (Xen). Bývá však i při slovesech *pohybu* (‚padat‘, ‚klást‘, ‚vrhat‘) jako *πίπτω, βάλλω, τίθημι*, po nichž se určení vyjádřené dativem-lokálem chápe zase jako výsledek děje, tj. – odlišně od našeho pojetí – rovněž jako určení *klidové* (podobně jako ve staroslovenštině, ruštině, i latině, sr. § 3, 13): *ponere in mensa, collocare trabes in solo* (Caes) × ‚položít na stůl, umístit na podlahu‘; *πεδίῳ πέσε; ὄρεος κορυφῆσι Νότος κατέχευεν ομίχλην; ὅς μιν κληρον ἐπιγράψας* κυνέη *βάλε* (vše Hom); *πρὶν γε χώραν τήνδε κινδύῳ βαλεῖν* (Aisch).

11. Také řecký *časový* dativ-lokál vyjadřuje prosté časové *zařazení*, lokalizaci něčeho na otázku „kdy?“:

V této funkci slouží zřídka pád holý, bez určujícího členu: *ὄσοι δὲ γαλήνῃ κινδυνεύουσιαν* ‚za bezvětrí‘ (Thuk); *τῆ πανσελήνῳ* ‚za úplňku‘ (Arf); *νουμηνία* ‚za novoluní‘ (tamt); *πάντα γὰρ καιρῷ καλά* ‚v pravý čas‘ (Sof); takto se vyjadřují i názvy různých slavností: *Παναθηναίους, Θεσμοφορίους, Διονυσίους, Ἐλευσινίους τοῖς μωστερίους*.

Nejčastěji bývá tento pád spojen s *přívlastkem*: *τῆ πρώτῃ* ἡμέρᾳ.. *τῆ δ' ὑστεραία* (Thuk); *οἱ δὲ τρίτῳ* ἡματι *πάντες ἦλθον* (Hom); *τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἔμειναν οἱ Ἕλληνες*., *τῆ δὲ ὑστεραία* (ἡμέρᾳ) *ἐπορευοντο διὰ τοῦ πεδίου* (Thuk); *ἰὼ χρόνῳ μακρῷ φιλάταν ὁδὸν ἐπαξιώσας ὧδέ μοι φανῆναι* ‚po dlouhé době‘ (Sof). Předložka stává někdy jen ke zdůraznění, že jde o událost uvnitř časového úseku: *ἴσος δὲ αἰεὶ ῥέει ἔν τε θερεὶ καὶ χειμῶνι ὁ Ἴστρος* (Her) ‚po (celé) léto i zimu‘.

Dativ-lokál slov *χρόνῳ, χρόνῳ βραχεῖ, πολλῷ χρόνῳ* vyjadřuje, že děj se udál až za hranicí časového úseku: *ὥ δ' ἀπήλθομεν, χρόνῳ βραχεῖ στραφέντες ἐξαπείδομεν* ‚po krátkém čase, zakrátko‘ (Sof); *ὦ πάτερ, ἐσεῖδον σ' ἀσμένῃ πολλῷ ᾧ χρόνῳ* ‚po dlouhé době‘ (Eur).

Mnohé tvary lokálu ustrnuly v adverbia: *ἐκεῖ* ‚tam‘, *οἴκοι* ‚doma‘, *θύρασι* ‚vně, ἦρι ‚brzo‘ aj.

12. Podobně jako je tomu ve slovanských jazycích (sr. §§ 4, 5 a 7) a také v latině (sr. § 13), existuje i v řečtině k vyjádření směřovému bezpředložkový *akuzativ směrový*, např. *ἔρχεται πόλιν τὴν Εὐρυτεΐαν* (Sof); *ἦλθον πατρός ἀρχαῖον τάφον* (Sof).

Vedle toho je i *limitativní* akuzativ, akuzativ *míry* (accusativus *spatii, extensivus*), který vyjadřuje buď a) *prostor, rozměr*, jímž je omezen děj («kudy?», «jak daleko?»), nebo b) *trvání děje* po určitou dobu («jak dlouho?»): a) *τὰ δύσβατα πορεύεσθαι* ‚neschůdnými místy‘ (Xen); *ἀλλ’ εἶμι γὰρ δὴ τλημονεστάτην ὁδὸν* ‚nejtěžší cestou‘ (Eur); *ἀπέχει δ’ ἡ Πλάταια τῶν Θηβῶν σταδίους ἑβδομήκοντα* (Thuk); *ἐν σταθμῶ ἀπὸ Σούσων δέκα καὶ διηκοσίους σταδίους ἀπέχοντι* (Her); b) *ἓνα μῆνα μένων* (Hom); *Εὐκτῆμων ἐβίω* ἔτη ἕξ ἐνενήκοντα Isai; *ἕξ καὶ εἴκοσι ἡμέρας* (Her); *ἦ δὴ τρεῖς μῆνες ἐπετετριηράρχητό μοι* (Dem); *δουλεύουσι τὸν λοιπὸν βίον τὴν χαλεπωτάτην δουλείαν* (Xen); *ἡ δὲ Σύβαρις ἦκμαζε* τοῦτον τὸν χρόνον *μάλιστα* (Her).

13. V latině se lokál zachoval jen ve zbytcích, a to na rozdíl od řečtiny v podobě převážně shodné s *genitivem* sg. 1. nebo 2. deklinace. Ve významu *místním* je tomu tak u *vlastních* jmen měst a menších ostrovů: *Romae* (< *Romai* v náp.), *Corinthi*, *Tarenti*, *Brundisi*, *Deli*, *Sami* ‚na Delu‘, ‚na Samu‘. Toto *-i* je však jiného původu než *-i* v gen. sg., neboť vzniklo ze staršího (už indoevropského) *-ei*, doloženého nápisy v *heice* (= *hīc*), *seice* (= *sīc*), vedle *-oi* (sr. u řečtiny v § 9). V *obecných* jménech jsou lokálem tvary *belli* ‚ve válce‘, *domi* ‚doma‘, *domi militiaeque* ‚v míru i ve válce‘, *humi* ‚na zemi‘, *ruri* ‚na venkově‘, také *viciniaie* ‚v sousedství‘ (Plaut, Ter).

Analogii se slovanskými jazyky a s řečtinou (sr. §§ 3 a 10) představuje i v latině lokál vyjadřující výsledek po slovese pohybu: *sternitur exanimisque lremens procumbit humi bos* (Verg); *quousque humi defixa tua mens erit?* (Cic); sr. Novotný 1955, 118.

Lokál s významem *časovým* je v latině jen u substantiva *vesperi* (zř. *vespere*).

Jinak je latinským protějškem řeckého dativu-lokálu místního i časového bezpředložkový *ablativ*: *Athenis*, *Carthagine*, *Sardibus*; *Saturnaliis*, *primo bello Punico*, z apelativ např. *hoc loco*, *altera parte*, *terra marique* ‚na zemi i na moři‘, *nocte*, *die* ap. Tvary ablativu 3. deklinace na *-e* (např. *Carthagine*, *rure*) jsou však původem rovněž lokály, jejichž původní přípona *-i* se změnila na *-e*. Obdoby původního lokálu na *-ī* podle *domi*, *Corinthi* nalézáme (v klasické próze velmi zřídka) i u jmen měst jako *Sicyoni*, *Certhagini*, *Tiburi*, sr. *fuere* *Sicyoni iam diu Dionysia* (Plaut).

14. Stejně jako ve staré ruštině i řečtině (§§ 5, 7, 12) se i v latině vyskytuje jednak bezpředložkový *akuzativ směrový*, omezený na vlastní jména měst a malých ostrovů (*Romam*, *Delum*) a tři apelativa (*domum*, *rus*, *infittias /ire/* ‚zapírat‘), jednak akuzativ *míry* (*extensivus*) pro vyjádření a) místního nebo b) časového rozměru: a) *Ab urbe abest milia passuum ducenta* (Cic); *Quae turres pedes octoginta inter se*

Bezředložkový lokál ve staré ruštině

distant. (Caes); *Hic locus ab hoste circiter passus sescentos aberat* (Caes); *Milites aggerem latum pedes trecentos triginta, altum pedes octoginta exstruxerunt*. (Caes). b) *Quaedam bestiolae unum diem vivunt*. (Cic); *biduum in adparatu morati, tertio die... Phocaeam petierunt*. (Sall); *manipuli distantes a se modicum spatium* (Liv); *(Veiorum urbs) decem aestates hiemesque continuas circumsessa*. (Liv).

15. Shrňeme-li závěrem uvedené poznatky, můžeme konstatovat, že je bezředložkový lokál (resp. dativ-lokál) ve všech třech jazycích různě omezen. Toto omezení se týká jak formálního vyjádření, tak funkčního zatížení tohoto pádu. – Pokud jde o *formální* vyjádření lokálu, zachovala se ve *staré ruštině* formální odlišnost lokálu vůči ostatním pádům, kdežto v *řečtině* došlo v důsledku pádového synkretismu k jeho úplné likvidaci. – V *latině* je formální likvidace neúplná: přestože lokál splynul většinou s genitivem, zčásti s ablativem, zůstala jeho původní koncovka –i tam, kde není shodná s genitivní ani ablativní (*domi, ruri, Tiburi, Carthagini*). – Pokud jde o *funkční* zatížení lokálu, nalézáme některé jevy společné všem třem jazykům: vyskytuje se zaprvé ve funkci pádu označujícího *místo* i *čas* (i když v latině čas jen ojedinele: *vesperi*). Ve *všech třech* jazycích se lokál výrazně uplatňuje právě ve vlastních jménech. Ve *všech* jazycích je patrná preference klidového pojetí místního určení i po slovesech pohybu. – V každém z jazyků jsou pak funkce lokálu zase nějak limitovány. Ve *staré ruštině* je lokál ve významu místním omezen v podstatě jen na jména měst, v časovém pak na pojmy označující čas (části dne, roku). Jeho funkci zčásti dubluje instrumentál. – V *řečtině* se s dativem-lokálem setkáváme převážně v epické poezii, jen zčásti též v próze (hlavně u vlastních jmen). – V *latině* jsou zbytky lokálu redukovány na část vlastních jmen (měst a malých ostrovů) a několik jmen obecných. Jeho funkce přejímá *ablativ* – v místním významu jen částečně, v časovém pak ve funkci lokalizační (zařazující – *kdy?*) takřka výhradně. – *Všem* jazykům pak je společné, že pro vyjádření *průběhu* děje v místě nebo v času mají k dispozici limitativní *akuzativ*, pro vyjádření směru pak v omezené míře akuzativ *směrový*.

Tento příspěvek vznikl jako součást výzkumného záměru řešeného ve středisku Masarykovy univerzity *Interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází jazyků moderních* (MSM 0021622435).

Poznámka:

Z typografických důvodů nahrazujeme v dokladech ze staré ruštiny (nikoli ze staroslověnštiny) některé znaky cyrilice literami, které jsou k dispozici v současné ruské abuce, neboť pro účely syntaktické analýzy nejsou zcela autentické tvary původních liter relevantní. Tak píšeme *e* za *jať* i za prejotované *e*; *я, ю* za *jusy* i za prejotované *a*; *ѣ* za *thětu* (*fitu*); *у* za *i* a za *ižici* (*řecké y*); *о* za *omegu*. Jinak se přidružujeme původního pravopisu jednotlivých dokladů (*jery, oy, velká písmena, titly* ap.).

Zkratky:

Aisch – Aischylos, Arf – Aristofanes, As – Codex Assemanianus, Caes – Caesar, Cic – Cicero, Dem – Demosthenes, Enn – Ennius, EuchSin – Euchologium Sinaiticum, Eur – Euripides, Her – Herodotos, Hom – Homér, Isai – Isaios, Liv – Livius, Mar – Codex Marianus, Ov – Ovidius, Plaut – Plautus, Plin – Plinius, Sal – Sallustius, Sof – Sofokles, Supr – Codex Suprasliensis, Tac – Tacitus, Ter – Terentius, Thuk – Thukydidés, Verg – Vergilius, Xen – Xenofon, Z lit – Z literatury

Азов – Повесть об азовском осадном сидении в 1642 г., Воскр – Летопись по Воскресенскому списку, Грам 1130 – Грамота кн. Мстислава 1130 г., Гр Наз с толк Ник кр – 16 слов Григория Богослова с толкованием Никиты Ираклийского; Георг Ам – Временник Георгия Амартола; Грам 1411 – Грамота Стефана, короля сербского, Гриб – Грибоедов, А. С., Дог гр Новг – Договорные грамоты с Новгородом, Ефр крм – Кормчая книга Ефремовская (ок. 1100), Жит Авв – Житие протопопа Аввакума, Жит Феод – Житие Феодора, игумена Студийского (1300), Игн Пут – Записки Игнатия о путешествии в Царьград (1392), Ипат – Летопись по Ипатскому списку; Лавр – Летопись по Лаврентьевскому списку, Лет Переясл Сузд – Летописец Переяслявля Суздальского; Ломон – Ломоносов М. В.; Моск лет св – Московский летописный свод конца 15 в.; Новг – Новгородская летопись; ПВЛ – Повесть временных лет; ПВМ – Поучение Владимира Мономаха; Псков 1 – Псковская 1 летопись; Псков Суд грам – Псковская судная грамота; Служ Варл – Служебник преподобного Варлаама XII в.; Смол дог гр п 1230 – Договорная грамота смоленского князя... с Ригой после 1230 г.; Смол торг гр – Смоленская торговая грамота 1229 г.; СПИГ – Слово о полку Игореве; Сузд – Суздальская летопись; Увар – Уваровский список первой трети XVI в.; Хожд Аф Хик – Хождение Афанасия Никитина; Ярыж – Праздник кабацких ярыжек 17 в.

Použitá literatura:

BARTONĚK, A. Dialekty klasické řečtiny. Brno, MU, 2009. ISBN 978-80-210-4993-2.

BARTONĚK, A. Řecká a latinská syntax v evropském kontextu. Brno, MU, 2008. ISBN 978-80-210-4679-5.

BAUER, J. Bezpředložkový lokál ve staroslověnských evangeliích. Slavia 20, 1950, 1, s. 40–56.

BAUER, J. Vliv řečtiny a latiny na vývoj syntaktické stavby slovanských jazyků. In: Syntactica Slavica. Brno, UJEP, 1972, s. 47–67.

BĚLIČOVÁ, H. Sémantická struktura věty a kategorie pádu. Studie a práce lingvistické 17, Praha, ČSAV, 1982.

Bezředlořkov lokál ve staré ruřtin

- BRUGMANN, K. Griechische Grammatik 2.1, München, Beck, 1900, s. 373–412.
- ECKHOFF, H. M. The use of non-prepositional case in the Old Russian NP. Meddelelser. Nr. 85. Oslo, Universitetet, 2001.
- Encyklopedick slovník eřtiny. Ed P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová. Praha, LN, 2002, s. 253. ISBN 80-7106-484-X.
- HORECK, J. Poznámky k celostnímu významu pdov v latinine. Linguistica Slovaca 4–6, Bratislava 1946–48, s. 44–55.
- HUBKA, K. Strukturln a systmov popis syntakticko-sémantických jev (Nad Lavencyho studií o latinských pádech.) In: Moderní lingvistika a klasick jazyky. Ed. H. Kurzov, ČSAV Praha, s. 9–31.
- KÁBRT, J. a kol. Latinsko-esk slovník. Leda 2000. 483 s.
- KARLÍK, P. Lokál (6. pd). Viz Encyklopedick slovník eřtiny. s. 253.
- KURYOWICZ, J. Le probléme du classement des cas. In: Biuletyn Polskiego Towarzystwa Jzykoznawczego IX. Kraków 1949, s. 20–43.
- MENGE, H. Lehrbuch der lateinischen Syntax und Semantik, Darmstadt 2000.
- MRÁZEK, R. – POPOVA, G. V. Historick vývoj ruřtiny. Praha, SPN, 1984.
- NIEDERLE, J. – NIEDERLE, V. – VARCL, L. Mluvnice řeckého jazyka. Praha, SPN, 1974, s. 208.
- NOVOTN, F. Historick mluvnice latinského jazyka 2. Praha, ČSAV, 1955, s. 68–123.
- PRACH, V. (2005): Řecko-esk slovník (+ J. G. Schulz, Attick tvary slovesn), Praha, Vyřehrad, 2005.
- PRAŽÁK, J. M. – NOVOTN, F. – SEDLCEK, J. Latinsko-esk slovník. Prepr. F. Novotn. Praha, GU, 1948¹⁶. 1425 s.
- RIX H., Historische Grammatik des Griechischen, Darmstadt 1976.
- SERBAT, G. Grammaire fondamentale du latin. Tome 6. *L'emploi des cas en latin*. Vol. 1. Louvain-Paris, Peeters, 1996, s. 433–580. ISBN 2-87723-316-2.
- SCHELESNIKER, H. Beiträge zur historischen Kasusentwicklung des Slavischen. Graz-Köln 1964.
- SCHWYZER, E. Griechische Grammatik 2, Syntax und syntaktische Stilistik; ed. A. Debrunner, München, Beck, 1988⁵, s. 137–173. ISBN 3-406-01341-4.
- VEČERKA, R. Řeck podíl na formování staroslovnřtiny jako spisovného jazyka Velk Moravy. In: s. přednášky pro VII. MSS ve Varřav. Praha, Academia, 1973, s. 57–66.
- VEČERKA, R. (u M. v. F. Keller, E. Weiher) Altkirchenslavische (Altbulgarische) Syntax 2. Die innere Satzstruktur. In: Monumenta linguae Slavicae dialecti veteris t. 24 (27,2), Freiburg i. Br., Weiher, 1993; s. 195–198, 244–310. ISBN 3-921940-26-5.
- VONDRÁK, V. Vergleichende slavische Grammatik 2. Formenlehre und Syntax, Göttingen 1928.

WITKOWSKI, S. Historyczna składnia grecka na tle porównawczem. Lwów, Mianowski, 1936, s. 225–308.

WOODCOCK, E. C. A new Latin Syntax. London 2002.

БАУЭР, Я. (Bauer, J.) Беспредложный локатив в старославянском языке, в сб. Исследования по синтаксису старославянского языка, Прага, Изд. ЧСАН, 1963, с. 263–285.

БОРКОВСКИЙ, В. И. – КУЗНЕЦОВ, П. С. Историческая грамматика русского языка. Москва, «Наука», 1965², с. 454–494.

БРАНДНЕР, А. (Brandner, A.) Исторические аспекты семантики дательного падежа. In: Przegląd rusycystyczny 2006, seř. 3 (115), s. 9–18. Katowice 2006. ISSN 0137-298X.

ГРИГОРЬЕВА, А. Д. К отношениям предложности и беспредложности локатива в русском языке. Доклады и сообщения ИРЯ, вып. 1, 1948, с. 133 сл.

ДВОРЕЦКИЙ, И. Х. Древнегреческо-русский словарь 1, 2. Москва, ГИНС, 1958. 1904 с.

Историческая грамматика русского языка. Синтаксис. Простое предложение. Под ред. В. И. Борковского. Москва, «Наука», 1978.

ЛОМТЕВ, Т. П. Очерки по историческому синтаксису русского языка. Москва, МГУ, 1956. 596 с.

МРАЗЕК, Р. (Mrázek, R.) Синтаксис русского творительного, Praha, SPN, 1964.

ОБНОРСКИЙ, С. П. Очерки по истории русского литературного языка старшего периода. Москва-Ленинград, АН СССР, 1946.

СРЕЗНЕВСКИЙ, И. И. Материалы для словаря древнерусского языка 1–3. По изд. 1903-1912 гг. Москва, ГИИНС, 1958. 5249 с.

СТЕЦЕНКО, А. Н. Исторический синтаксис русского языка. Москва, «Высшая школа», 1977.

ТОПОРОВ, В. Н. Локатив в славянских языках. Москва, 1961.